

## **Тема: Події російської революції 1905—1907 рр. в Україні.**

План:

1. Масові соціальні виступи, збройні повстання в Україні.
2. Діяльність української громади в I та II Державних думах Росії.
3. Земельна реформа П. Столипіна та її вплив на українські землі.

### **Література**

1. В.Світлична «Історія України» К., 2002р.
2. Дедурін Г.Г. «100 тем. Історія України / Г.Г. Дедурін. – Х.: АССА, 2015. – 192 с.
3. Полянська-Василенко Н. «Історія України»: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 року – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2002. –608 с.
4. С.В.Кульчицький, О.І.Ганжа «Хрестоматія з історії України» К.,»Освіта», 1998р.
5. <http://ukrmap.su/uk-uh5> - Історія України

1.9 січня 1905 року за наказом російського царя Миколи II гвардійські частини розстріляли мирну демонстрацію в Петербурзі. Звістка про це блискавично облетіла країну. *День, який увійшов в історію як «кривава неділя», був початком першої російської революції.* Могутня революційна хвиля охопила Україну. У революційній боротьбі взяли участь усі верстви населення: робітники, селяни, солдати, інтелігенція.

Улітку та восени 1905 року в Україні активно ширився профспілковий рух. *Не чекаючи наказів адміністрації, ради та профспілки:*

- встановлювали робітничий контроль за виробництвом;
- 8-годинний робочий день;
- знижували ціни на товари у фабрично-заводських крамницях.

Під впливом активної діяльності соціал-демократів чимало робітничих колективів висунуло гасло «Геть самодержавство!».

Революційні події пробудили до активних дій і селян. У червні 1905 року відбувся I з'їзд Усеросійської селянської спілки, на якій активну роль відіграли делегати від України. Проте загалом на Наддніпрянщині селянський рух не набув організованого характеру. Погроми поміщицьких маєтків, підпалювання власності, захоплення землі, вбивства окремих поміщиків були найголовнішими формами боротьби селян. Царський уряд посилав на села каральні загони й легко придушував непов'язані між собою селянські повстання.

Під час Російської революції 1905-1907 рр. захиталася вірна й надійна опора царизму - армія. 14-15 червня 1905 року спалахнуло повстання на броненосці «Потьомкін». У листопаді 1905 року на Севастопольському рейді повстали матроси 12 кораблів Чорноморського флоту на чолі з лейтенантом Петром Шмідтом.

Уряд стягнув до Севастополя вірні йому кораблі та армійські частини й потужним вогнем артилерії примусив повстанців скласти зброю. П. Шмідт та інші керівники збройного виступу були розстріляні.

**18 листопада 1905 року в Києві виступили солдати-сапери та робітники під керівництвом Борис Жаданівського.** Царські війська оточили повстанців і після короткого, але кровопролитного бою, примусили здатися. Б. Жаданівський був заарештований і засуджений до страти. Проте під тиском страйкового руху царський суд замінив розстріл на тривале тюремне ув'язнення.

2. 17 жовтня 1905 року уряд проголосив маніфест, у якому обіцяв «дарувати населенню свободу особи, слова, сумління, зібрань та спілок». Права законодавчого органу надавалися новоствореній Державній думі, яка розпочала свою діяльність 27 квітня 1906 року.

I Державна Дума працювала в Петербурзі 27 квітня — 8 липня 1906 р. Вибори до Думи ліві партії бойкотували. Здобули перемогу кадети. У виборах брали участь Українська радикально-демократична партія, Українська народна партія. Серед 102 депутатів від 9 українських губерній налічувалось 24 поміщики, 42 селянина, 26 представників міської інтелігенції, 8 робітників, 1 священник. За партійною ознакою 38 депутатів були кадетами і співчуваючими цій партії, 28 — трудовиками. Трудова партія становила не політичну партію, а парламентську фракцію, яка об'єднувала, в основному, безпартійних селянських членів Думи.

Українська думська громада (тобто фракція Державної Думи, що складалася з національно свідомих депутатів від губерній України) у складі 45 чол. сформувалася майже негайно.

Громада вимагала надати Україні в її етнографічних межах політичну автономію, запровадити українську мову в школах, судових і адміністративних органах. Щодо головного питання революції - аграрного — в громаді не існувало єдиної думки. Кадетські депутати відстоювали передачу частини поміщицьких земель селянам за викуп, а селянські підтримували трудовиків - конфіскацію поміщицьких земель і націоналізацію всієї землі. Для висвітлення своєї діяльності в Думі громада заснувала друкований орган - журнал "Украинский вестник", в якому співробітничали М. Грушевський, І. Франко, М. Туган-Барановський.

На початку 1907 р. царизм дозволив вибори до II Державної Думи. Вибори до II Думи не бойкотувалися, а тому її склад значно "полівішав": з 518 депутатів 65 були соціал-демократами (у I Думі - 18), 157 - трудовиками (разом з есерами) порівняно з 94 у I Думі. Серед 102 депутатів від українських губерній налічувалося 40 трудовиків, 34 представники правих партій, по 11 кадетів і соціал-демократів (в т. ч. 6 членів Спілки, 3 меншовики, 1 більшовик, 1 представник УСДРП). За соціальним станом українські губернії були представлені 16 поміщиками, 4 священниками, 17 інтелігентами, 59 селянами і 6 робітниками. Знову, як і в I Думі, тон задавали селянські депутати.

II Дума розпочала роботу 20 лютого 1907 р. і працювала до 3 червня 1907 р.

Українська громада нового складу налічувала в Думі 47 членів. Вона видавала журнал українською мовою "Рідна справа (Вісті з Думи)". Платформа громади складалася на основі програмних установок УСДРП: автономія України, амністія політв'язням, свобода слова, друку, зборів, пересувань, союзів і віросповідань, українізація школи, судочинства й церкви. Щодо аграрного питання нова думська громада також не мала єдиної позиції.

II Державну Думу було розігнано. 3 червня 1907 р. Микола II видав новий виборчий закон, який забезпечував цілковиту перевагу в новому складі Думи поміщикам і представникам буржуазії. Цей крок правлячих кіл став можливим у результаті спаду революції і вважається її кінцем. Юридично його можна охарактеризувати як державний переворот, оскільки він не відповідав положенню маніфесту 17 жовтня 1905 р. про те, що жодний законодавчий акт не повинен прийматися без згоди Думи.

Почалася політична реакція в країні. Діяльність політичних партій практично призупинилася. Однак досвід в ході першої російської революції був використаний українськими політичними діячами у майбутньому, зокрема в 1917 р.

**3. Відруб** – об'єднання розпорошених смуг (відрізків) общинної земля в один наділ, що передавався у приватну власність окремого селянина.

**Хутір** – самостійне селянське господарство, яке утворювалося за рахунок виділення державної землі за межами села.

Придушивши революцію 1905-1907 рр., царський уряд розумів, що одними репресіями зняти соціальну напругу в суспільстві неможливо. Однією з головних причин революції було аграрне питання, вирішити яке запропонував голова ради міністрів і міністр внутрішніх справ П. Столипін. У листопаді 1906р. ним було видано указ, який був затверджений царем і став законом 14 червня 1910 р. В указі містились основні положення реформи.

При розробці реформи П. Столипін виходив з положення, що ліквідація поміщицького землеволодіння призведе до втрати виробників товарного хліба, а з часом знову постане проблема малоземельності. Він пропонував реформувати селянське господарство шляхом руйнування селянської общини і перерозподілу селянських земель на користь заможних селян (куркулів). Куркулі повинні були стати опорою царського режиму і, одночасно, виробниками додаткового товарного хліба.

Основні заходи аграрної реформи:

- скасування викупних платежів, цілком ліквідованих з січня 1907 р.;
- дозвіл на вихід із общини і закріплення землі у приватну власність, тобто «розмивання общинного землеволодіння»;
- створення хутірського та відрубного господарства;
- надання кредитної допомоги селянам через «Селянський земельний банк».

Столипін у проведенні реформ зустрів сильний опір як з боку правих, які не були зацікавлені у руйнуванні традиційного сільського укладу, так і з боку лівих (особливо есерів, більшовиків), які в розрахунку на майбутню революцію не бажали зменшувати соціальної напруги на селі. Селяни, побоюючись розорення, теж опирались реформі.

У ході реформи значно активізувалась діяльність Селянського земельного банку, який протягом 1906—1916 рр. продав українським селянам 596,4 тис. десятин землі, переважно поміщицької.

Столипінська реформа значно збільшила масштаби переселення на Схід (Сибір, Казахстан, Північний Кавказ, Далекий Схід) з українських земель. Протягом 1906—1912 рр. переселилось близько 1 млн. осіб, але майже чверть їх повернулась.

Незважаючи на такі успіхи, столипінська реформа не виконала головного свого завдання: вона не створила опори царському режиму, не ліквідувала соціальної напруги на селі, а ще більше її загострила. До конфлікту селянин-поміщик додався конфлікт між заможним і бідним селянином.

Чисто економічні наслідки реформи були вражаючими: збільшилось виробництво товарного хліба, місто, за рахунок розорення частини селян, поповнилось дешевою робочою силою, були освоєні нові території на Сході. Третина всієї продукції сільського господарства продавалась на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Завершити свої реформи П. Столипіну не вдалось. 1 вересня 1911 р. він був застрелений у Києві в оперному театрі. Поховано Столипіна на території Києво-Печерської лаври.

Столипінська аграрна реформа після відміни кріпосного права 1861 р. була великим кроком в еволюційному розвитку Російської імперії, поступового перетворення її з феодальної на буржуазну монархію. Вона прискорила розвиток капіталістичних ринкових відносин, соціальну диференціацію на селі, покращили стан сільського господарства, але не вирішила аграрного питання в цілому.